Jóból is megárt...

A Jelenkor, a Pécsett megjelenő irodalmi folyóirat decemberi száma érdekes tanulmányt közöl Thomas Mannról. Címe: „A Varázshegy, avagy a dekadencia legyőzésének útja." A kaposvári kiadású Somogyi Írásban, szintén a decemberi számban, szintén érdekes dolgozat olvasható: „A polgári művészet zsákutcája" címen. Ez utóbbinak alcíme is van: „Miről vallanak Thomas Mann művészhősei?"

Mi ez? Thomas Mann dömping a Déldunántúlon? — kérdezhetné az olvasó. De nem kérdezi, hiszen mindkét tanulmányt ugyanaz a szerző írta. Ja, így már más, így már érthető. Vagy mégsem?

(ki)

Vasvári László harmadik díjat nyert

Debrecenben hirdették meg a felszabadulási drámapályázatot, amelyre 97 pályamű érkezett. Az első és második díjat nem adták ki, a harmadikat Vasvári László káptalantóti tanítónak ítélték Boldogság című egyfelvonásosáért. A lektori jelentés kiemeli, hogy Vasvári kitűnő egyfelvonásost írt: *„olyan műfajban, amire leginkább szükség van. Műve egyetlen betűváltoztatás nélkül kiadható, legfeljebb húzni lehet belőle. Különösen értéke, hogy a munkaerkölcs kérdéséről könnyedén, kedvesen, cselekményesen beszél."*

E jelentésen kívül örömmel számolunk be arról is, hogy Vasvári Lászlót Budapestre hívták: egyfelvonásosának megjelentetéséről tárgyalnak vele.

Nyílt levél Pálos Rozitához (és másokhoz) a költészet feladatáról

Egy felejthetetlen bakonyszentlászlói nyárra emlékszem. Búcsú forgatagában kerültünk össze, s engem egy estére rabul ejtett a lényéből kisugárzó, megmagyarázhatatlan varázs. Ma már tudom, hogy költészet volt.

Több mint egy évtized telt el azóta. Maga a tanítói pálya mellett másod (vagy első) hivatásként a versírást választotta, én ugyancsak másod (vagy első?) hivatásként a költészet népszerűsítésére, versek tolmácsolására vállalkoztam. Ez a két feladat így első hallásra egybevág, kiegészíti egymást, de legalábbis megmagyarázza azt az érdeklődést, kíváncsiságot, amellyel — személyes ismeretségünk tudatában — költői munkássága felé fordultam.

S most, mintegy harminc versének ismeretében leülök s nem minden keserűség nélkül írom meg: kettőnket, Pálos Rozita, nem egy évtized, de egy világ választ el egymástól.

Mindvégig tehetségre valló verseinek első darabjait még úgy üdvözöltem, mint egy kitűnő formaművész játékosan kelves megnyilatkozásait:

„Arany sapkában
itt az ősz
lázas ruhában
kergetőz
Bokrain csörög
mogyoró
Musttól lódörög
halihó."

(Aranysapkák, 1958. okt.)

Vártam a folytatást. Jött:

„Belenőttél szívembe,
mint kagylóba fény
ha elvesznek! Mi lenne?
Összetörök én."

(Félelem, 1959. II. 8.)

Még irigyeltem is azt a férfit, aki érzéseinek ilyen szép és őszinte megnyilatkozására ihlette.

1959. július 26. Újabb vers. Tóparti etüdök gyűjtőcím alatt több apró leheletfinom semmiség. Ilyenek:

„Szélkötélen lebegő
halványkék lepedő
mögötte a Nap nevet
angyalarcú kisgyerek."

Szép, szép, de már jöhetne valami más is. Utóvégre nem él az ember mindig tejszínhabbal. És jöttek az újabb versek: „Kínai legyező", „Reggeli hold", Búcsúzásul", „Réteken az alkony" címűek. Noha ez utóbbi vers négy sora ellen formai kifogásaim is voltak, itt már az értelem lázadása is kitört. Sehogy sem értettem az alábbiakat:

...patak mentén a szomjas sárliliom
Már tele kehellyel holdat iszik
Majd összetett szirmokkal úgy tesz
Mint imába rejtett arany titok.

(1959. augusztus 23.)

„Tündér lángos", „Szerelemidézés" című versei csak növelték bennem a csalódást. Hát nincs már húr ezen az „éjszínű fából készült fényhegedűn?"

Na, talán a következő! Már a címe is bizonyos állásfoglalást ígér: „Felelet." Ez a vers nemcsak az eddigi nyitott kérdéseket hagyta felelet nélkül, hanem újabbakkal is tetézte azokat. Zűrzavaros világkép kozmikus köde lengi be ezt a verset:

„...a széllobogójú harangszó
kézenfogja a csendet
s behinti bandukló parasztok
megőszült álmait..."

(Felelet, 1959. XII. 6.)

Az ébredező gyanút pár semmitmondó vers altatta el. Ilyenek: „Őszibarack." („Ize: mámoros ilalt, Illata: mámoros íz.") „Tavaszi vihar" című verse fenntartás nélkül tetszett, és ismét Rozita tehetségét bizonyította. „Nyári etüdök" című versének indítása ismét öncélú képalkotás:

„Fénymanó a fákon,
arany ákom-bákom."

1960. július 24-én megjelenő „Esti fények" című verse ismét mellbeütt. Hát ahányszor Rozita égre szegzett pillantása a földre téved, csak kopott, gondtól görnyedt, vigasztalan embereket vesz észre. Idézett verse második bekezdése ugyanis így hangzik:

„...Paraszt, nyomába csillag
kopott a szíve, színvak..."

Itt már tudatosan lázad bennem a szív és elme, s ebben a lázadásban társam is akad. Kapcsándy Sándor, költő s egyszersmind a föld fia, emeli fel tiltakozó szavát az ilyen látásmód ellen. „Nagy napok tüzében" című versét egyenesen Pálos Rozitának ajánlja, és költői módon, de félre nem érthetően figyelmezteti:

„...paraszt szemekből jövőt szór a láng
és ezt nem látni sötét színvakság..."

Lassan, de biztosan érlelődött meg bennem az elhatározás, hogy költészete ismeretében kissé kendőzetlenebbül, talán kíméletlenebbül, de a fájdalmat okozó orvos jószándékával és felelősségtudatával kérdezem meg: ki az igazi színvak, Pálos Rozita? Nem az-e, aki a körülötte zajló, hánykolódó, vajúdó életből csak az „opál" és „lenge" fényeket veszi észre, aki, ha olykor megbűvölten a Holdra szegzett szemét körülhordozza is a földön, csak „alkonyi árnyakat" lát, s a „csönd angyalait?"

Szinte hallom — egész költői alkatának ellentmondó — szenvedélyes tiltakozását: nem énekelhet-e a költő Holdról, fényről, fájdalomról, könnyről, lelke legbensőbb rezdüléseiről? De igen. Lehet ilyen hangulata, érzése minden költőnek s ezt is szabad megénekelnie. Emberi dolog ez nagyon. De csak ezt énekelni? Szenvelgő széplelkek hárfásának lenni a költői munkát mindenkor jellemző nagyonis emberi harc vállalása helyett? Ismert 30 versében tizenkétszer fordul elő a „Hold", és csak kétszer-háromszor az „ember", s akkor is mennyire emberhez méltatlan kapcsolatban a világgal! Csak tengnek-lengnek a földön, amely átmenetileg is siralomvölgy az ember számára — mármint Rozita véleménye szerint —, s ha van boldogság, akkor az: „...elérni a magamfelejtés ózon kapujáig" (Misztikus tánc). És a boldogság fokozása sem ígér semmivel többet:

„...boldog az is ki reményét vesztette
csak nem tudja még.
Majd megtudja
Ha már a reménytelenség is elhagyta őt!"

Nem megcsúfolása-e ez annak az emberi hitvallásnak, amelynek egyetemes neve: költészet? Nemzeti kultúránk évszázados hagyományai azt mutatják, hogy költőink nem verseik mesterségbeli, technikai oldalát tartották fontosnak, hanem a súlytalan piperészés és bohó öncélúság helyett mindig a költői munka emberi oldalát, a poétai morált, a líra és valóság viszonyát állították munkájuk előterébe. Ez a szolgálat, a nép, a haza, a haladó eszmék szolgálata emelte az irodalom égboltozatára Petőfi, Arany, Vörösmarty, Ady, József Attila nevét. De még a kisebb jelentőségű hazai és külföldi kortársak közül is csak azoknak a neve maradt fenn, akik gazdagították a maguk módján az emberiség tudat- és érzelemvilágát, akik önként vállalták valamilyen nagy eszme szolgálatát sokszor az elismerés reménye nélkül, nem ritkán börtönt és bitót vállalva. A legnagyobbak ars poeticáit nem idézem. Közismertek. Hadd idézzem kortársait, kedves Rozita, az egyidős fiatalokat, akik a nagy elődök harcainak folytatóiként bátran vállalják a társadalmi lelkiismeret feladatát:

„Szét kell kiáltani hát valakinek:
Ne higyjetek a langy idill dalának
a költőnek ki tűnődve mereng."

Ladányi Mihály hitvallása mintha éppen magát védolná.

„Én a jelenhez szólok. Nem kiáltok
segítségért az eljövő világhoz.
A mához szólok, mert nem az utókor,
de a jelen, ki ért a mai szóból,
és addig nem fogok lapulni, míg van,
mi újra s újra írni, szólni hajt:
amit leírtam nem magamnak írtam, —
szelet vetettem, várom a vihart..."

Ez Hárs György beköszöntése az irodalomba. És milyen sokat ígérő beköszöntés! Férfias hang, talán túlságos követelmény is egy gyengébb növel szemben. De hiszen az élet maga körül is változik, kedves Rozita. Maga pedagógus, kedves Rozita, hivatásánál fogva nevelője népünk jövőjének. A gyermekeken kívül faluja egyszerű emberei néznek fel bizalommal magára, és várnak feleletet nem egy kérdésükre. S maga versein keresztül nem is csak egy falu, de egy megye — sőt legutóbb rádión keresztül egy egész ország s a Jelenkor című folyóirat lapjain több ízben az egész Dunántúl — népéhez szól. Mit tud mondani nekik? Hogyan ad választ, hogyan bátorít, hogyan segít megvívni ezt a nagyonis földi harcot, ha szemeit megbűvölten egyre csak a Holdra függeszti? Nincsenek ott manók és tündérek, sőt az emberi világból való menekülés illúziója is szétfoszlik, mert rövidesen a Hold is az emberi elme és akarat győzelmének jól látható bizonyítéka lesz!

Beéri maga azzal a kisszerű eszménnyel, amelyet saját maga jelöl ki magának:

„Illanok, villanok,
voltam és nem vagyok?"

Lehetetlen tovább nem folytatnom ezt a két sort s kicsit fanyar szájízzel ki nem egészítenem így: s ha vagyok is, nem leszek.

Igen, ez a sors vár minden költőre, aki megméretik és könnyűnek találtatik. Még nem késő, kedves Rozita. Állandóan csodált formaművészete, verselői tehetsége szebb célokért, emberibb hangokért kiált. Gondolkozzon el soraimon.

„Világosan kell most beszélni,
midőn még mindig s újra ölnek,
hogy ne legyen aki nem érti."

(Ladányi M.)

Emberi és költői öntudatában bízva, maradok tisztelettel:

Pintér Tibor

elkódorog

— Jajj nekem! A Riska... Jajj, mit csináltam!?

— Hát a tehén is itt volt?

— Itt hát, azaz ott, illetve az erdőszélen hagytam, míg mondom, benézek egy pillanatra. Riskaaaa... Riska teeee! Szép tehenem, bogaram, szólj már, áldjon meg a tehenek istene! Merre vagy, arany kis jószágom? Bőgj már egyet, mert mindjárt én bőgök, azt a nagyon szomorú tejtermelő istenedet!

Rohangászott szegény Kurta Kos az erdőben egyik tisztásról a másikra, meg vissza. Közben benyitott mindenhova, ahol „lyukas" pincét látott:

— Nem látták az én háztáji tehenemet? Nem volt itt véletlenül valahol?

Majd eszét vesztette bánatában. Itt-ott megkínálták egy pohár borral de ahelyett, hogy növelte volna a bátorságát, csak a sírhatnékja terebélyesedett el.

— Hogyan merjek én hazamenni a Riska nélkül? Én szép jószágom! Mit szól az asszony, ha ezt megtudja? Ó, én cimeres marha! Ó, Riska! Hogy tehettél velem ilyet? Pont énvelem, aki úgy megszerettelek! Hát mit mondjak én reggel a kuncsaftoknak? Honnan vegyek én tejet az előfizetőinknek? És honnan lesz most nekem még egy ilyen tehenem?

Vigasztalhatatlan volt, mint a kéthetes őszi eső. Hiába biztatták a szomszédok, hogy tán előkerül reggelre, hogy tán megtalálta valaki, nem ért az hajitóját sem! Mennél jobban sötétedett, annál világosabban látta Kurta, hogy az ajtófélfáról szóló jövendőlése alighanem csakugyan beteljesedik.

Haza se mert menni fél éjjel. Ordítozott az erdőben, rohangászott a saját hangja után, s kérlelte az éjjeli csendet, mint szerelmes legény a kőszívű babáját:

— Csak egyet szólj még, Riska! Gyönyörű tőgyű galambom, bőgj már valamit, na, hogy tudjam, nem hagytál magamra ebben a bús éjszakában! Hát mit mondjak a kuncsaftoknak, ha te se szólsz már énhozzám!

Franciska várt sötétedésig, aztán türelmetlenkedni kezdett, s végül rosszat sejtve, elindult megkeresni Riskáékat. (Nem, dehogy gondolt ő Kárpárra, meg a Riskára!) S mikor megtudta, mi történt, felgyűrte a ruhája ujját. Úgy ment haza, istentelen célzásokat téve Kurta Kos jövőjére vonatkozóan, mintha az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit sohasem olvasta volna a bibliából.

Akármilyen hosszú volt az éjjel, csak megvirradt. Kurta is hazaódalgott. Gondolta, besettenkedik az istállóba, legalább hum egy negyed álomra valót erre a nagy ijedelemre, meg a hiába való fáradságra. Csakhogy Franciska sem húnyta ám álomra dühödt szemeit. Pláne, mikor meglátta, hogy üveg kandikál Kurta zsebéből! Akkorát ordított, hogy Kurta Kos moccanni sem tudott rémületében. Azon helyben várta be találkozását élete párjával minek következtében belebukdácsolhatott a félig üres szemétgödörbe. De ott aztán magához tért s azon nyomban meg is fogadta, hogy többet nem szolgál ebben a házban. S ha megfogadta, megtette.

Megvárta, míg bement az asszony, s aztán elódalgott a téeszbe. Ott is van istálló, reggelig ott is elalhat, és reggel megbeszéli a dolgot az elnökkel. Ha kap helyet, még ha az istállóban is, haza sem megy többet! Elválnak. Belőle dolgos ember lesz, a többi meg nem érdekli.

Bekoncsorog az istállóba, hát uram fia! Ott illesztgeti a farát Riska a jászolnál, és olyan szívfakasztóan kedveset bőg Kurta Kos szavára, hogy majd a gyönyörűség repeszti meg a bűbánatos gazda szíve tájékát.

— Riska! Édes kis jószágom! Te vagy hát csakugyan?

— Bőőő — kunkorgatta Riska a farkát, ami tehén nyelven azt is jelentheti, hogy ő az csakugyan, a Riska.

— Ett' vóna meg a fene nevednapján, hallod-e! Hát miért csináltad te ezt énvelem?

— Bőőő — mondta Riska, amiről már én sem tudom, hogy mit jelenthetett, de még Kurta Kos is jó darabig elgondolkozott rajta. Megfejtette-e, nem fejtette-e, mátig se mondta meg senkinek. Az azonban biztos, hogy reggelig haza sem ment. Reggel beállított az elnökhöz, Kancsalka Kristófhoz:

— Nézze elnök elvtárs! Értem a leckét. Ha úgy gondolja, holnaptól kezdve beoszthatnak, ha befogadnak az állatgondozók közé.

— Miért ne fogadnánk? — ráz kezet vele Kancsalka.

— ... és ... szóval úgyis tudja, na!

Kancsalka nyomban utasította a főkönyvelőt, hogy soron kívül utaljon ki tíz forintot Kurta Kosnak — előlegként az első munkaegységre. Amíg a többi dohányravalót lesz miből eltitkolni.

Vágvölgyi László